

ویتامین C فارسی

هفتم

زیر نظر: دکتر شاکری

قالب شعر: مثنوی یا دوتایی شاعر: نظامی گنجه‌ای

واژگان یاد تو

عنايت: بخشایش، لطف، توجّه، احسان	مونس: همدم، یار
الهی: خدایی	روان: روح، جان
ظلمت: تاریکی	کارگشا: حل کننده مشکلات، آسان کننده کارها
الهی: خدای من (منادا)	هست کن: آفریننده، به وجود آورنده
دست‌آویز: چاره، آنچه از او کمک گیرند.	اساس: پایه، بنیاد
توفیق: سازگاری، موافقت	هستی: وجود، زندگی
پرشان: ژولیده، پراکنده، سرگردان، آشفته	درازدستی: ستمگری، زورگویی
	ناموده: آشکار نشده، پنهان
بی نام تو، نامه کی کنم باز؟	ای نام تو بهترین سر آغاز

معنی ای خداوندی که نام تو بهترین آغاز برای هر کاری است. من هرگز هیچ کاری را بدون نام تو آغاز نمی‌کنم.

آرایه‌های ادبی: نامه باز کردن کنایه از کاری را شروع کردن / نام تو: تکرار / نام و نامه: جناس ناقص
دستور زبان: «ای» حرف ندا است و منادای آن، «خداوند» حذف شده است / بیت، سه جمله است: ای «خداوند» (۱) نام تو بهترین سرآغاز [است] (۲) بی نام تو نامه کی کنم باز (۳) / مصراع دوم «استفهام انکاری» است.

نکته «استفهام انکاری» سؤالی است که پاسخ آن، منفی است و در واقع قصد گوینده از استفهام، سؤال پرسیدن نیست بلکه می‌خواهد خبر یا دستوری را با تأکید بیان کند. برای مثال در مصراع «بی نام تو نامه کی کنم باز؟» قصد شاعر بیان این مفهوم است که «همه کارهایم را فقط با نام تو آغاز می‌کنم».

جز نام تو نیست بر زبانم

ای یاد تو مونس روانم

معنی ای خداوندی که یاد تو، همدم و یار روح و جان من است؛ من فقط ذکر تو را می‌گویم و نام تو را بر زبان می‌آورم.

آرایه‌های ادبی: تکرار: تو

دستور زبان: «ای» حرف ندا است و منادا حذف شده است / فعل «است» در پایان مصراع اول حذف شده است / نهاد مصراع دوم حذف شده است / این بیت سه جمله است (ای خدا..... / یاد تو مونس..... / جز نام تو نیست.)

ای کارگشای هر چه هستند / نام تو کلید هر چه بستند

معنی: ای حل‌کننده مشکلات همه موجودات عالم، نام تو مانند کلیدی، قفل مشکلات را باز می‌کند و آنها را حل می‌کند.

آرایه‌های ادبی: تشبیه: نام تو به کلید تشبیه شده است / تکرار: هر چه / هستند و بستند: جناس

دستور زبان: فعل «است» در پایان مصراع دوم حذف شده است / نام تو کلید هر چه بستند، [است] ← نام تو: نهاد / کلید: مسند / هر چه در مصراع دوم: مفعول / بیت ۵ جمله دارد «ای خدایی که..... کارگشا هستی..... هر چه هستند..... نام تو کلید است..... هر چه بستند»

ای هست کن اساس هستی / کوه ز درت درازدستی

معنی: ای آفریننده جهان! در درگاه تو ظلم و ستمگری وجود ندارد.

آرایه‌های ادبی: کنایه: درازدستی کنایه از ستمگری و زورگویی / واج آرایه: تکرار حرف «س»

دستور زبان: در مصراع اول شبه جمله و «هست کن» منادا است / فعل مصراع دوم حذف شده است: درازدستی ز درت کوه [است] / کوه ← مخفف «کوتاه» / اساس هستی ← ترکیب اضافی (مضاف و مضاف الیه) / کوه: مسند / درازدستی: نهاد

هم قصه ناموده، دانی / هم نامه نانوشته، خوانی

معنی: خداوند، تو از همه چیز آگاهی، آنچه پنهان است (قصه ناموده) و هم از آنچه هنوز اتفاق نیفتاده است. (نامه نانوشته)

آرایه‌های ادبی: مراعات نظیر: نامه، نانوشته، خواندن / واج آرایه: تکرار حرف «ن»

دستور زبان: «قصه ناموده» و «نامه نانوشته» مفعول هستند / بیت، دو جمله است و نهاد هر دو جمله (تو) حذف شده است:

[تو] هم قصه ناموده دانی (۱)

[تو] هم نامه نانوشته، خوانی (۲)

هم تو به عنایت الهی / آنجا قدم رسان که خواهی

معنی: خداوند، با لطف و بخشایش خدایی خود، مرا به جایی برسان که خودت می‌خواهی.

دستور زبان: بیت دو جمله است: هم تو به عنایت الهی آنجا قدم رسان (۱) که خواهی (۲) / «قدم» مفعول است / «عنایت الهی» ترکیب وصفی است / عنایت: متمم

از ظلمت خود، رهایی ام ده / با نور خود آشنایی ام ده

معنی: خدا، مرا از تاریکی، نادانی و گناهانم نجات بده و با نور معرفت خود، آشنایم کن.

آرایه‌های ادبی: تضاد: ظلمت و نور / تکرار: خود

دستور زبان: ضمیر «خود» در مصراع اول به شاعر (انسان) و در مصراع دوم به خداوند اشاره دارد / ظلمت: متمم / خود: مضاف الیه / «ام» در رهایی‌ام مفعول است (به معنی مرا) و در آشناییم «متمم» است؛ یعنی به من بده / بیت از دو جمله تشکیل شده است.

 الهی، دلی ده که در کار تو جان بازیم.

معنی خداوندا، شجاعتی به ما عطا کن که در راه تو جان خود را فدا کنیم.

آرایه‌های ادبی: دل مجاز از شجاعت / جان باختن؛ کنایه از جان فدا کردن

«مجاز» یعنی شاعر کلمه‌ای غیر واقعی می‌گوید و معنی حقیقی مورد نظرش است. برای مثال:

برآشفته ایران و برخاست گرد: منظور از «ایران»، «مردم ایران» است.

دستور زبان: «الهی» منادا است.

 جانی ده که کار آن جهان سازیم.

معنی جانی عطا کن که برای آخرت خویش، کارهای شایسته انجام دهیم.

آرایه‌های ادبی: جان و جهان: جناس

دستور زبان: «جان» و «کار آن جهان» مفعول هستند.

 دانایی ده که از راه نیفتیم، بینایی ده تا در چاه نیفتیم.

معنی به ما دانایی و علم بده تا از راه راست منحرف نشویم و بینایی و بصیرت بده تا خطا نکنیم و گرفتار گناه نشویم.

آرایه‌های ادبی: از راه افتادن کنایه از منحرف شدن / در چاه افتادن: کنایه از گرفتار شدن

دستور زبان: «دانایی» و «بینایی» مفعول هستند.

 دست گیر که دست آویز نداریم.

معنی یاری کن که هیچ یاریگری جز تو نداریم.

آرایه‌های ادبی: دست گرفتن: کنایه از کمک کردن / دست آویز: کنایه از یاری رساننده

دستور زبان: «دست» مفعول است / «دست آویز» مفعول است.

 توفیق ده تا در دین استوار شویم، نگاه دار تا پریشان نشویم.

معنی کمک کن تا دین و ایمان ما محکم و استوار شود، خودت ما را حفظ و مراقبت کن تا سرگردان و آشفته نشویم.

دستور زبان: «توفیق» مفعول است / «استوار» و «پریشان» مسند هستند.

نکته

مناجات «خواجه عبدالله انصاری» نثر مسجع است. یعنی نثری است که در آن واژه‌های هم آهنگ و هم‌وزن آورده می‌شود تا نوشته را آهنگین نماید. سجع در این مناجات در این واژه‌ها وجود دارد:
جان بازییم و جهان سازیم / دانایی ده و بینایی ده / از راه نیفتیم و در چاه نیفتیم.

نام	قرن	آثار	نکات بیشتر
نظامی گنجه‌ای	شش و هفت	مخزن الاسرار لیلی و مجنون خسرو و شیرین هفت پیکر اسکندرنامه	در شهر گنجه متولد شد و داستان‌پردازی در منظومه‌های او به اوج رسید.
شیخ محمود شبستری	هشتم	گلشن راز	از عارفان مشهور و علما و فضلالی شهر تبریز است. او نوشته‌ها و سروده‌هایی در زمینه عرفان اسلامی دارد.
قیصر امین پور	معاصر	در کوچه آفتاب تنفس صبح مثل چشمه مثل رود به قول پرستو آینه‌های ناگهان	استاد دانشگاه و شاعر معاصر، در «گتوند» خوزستان متولد شد. در «دزفول» دیپلم گرفت. در جامعه‌شناسی و پزشکی پذیرفته شد ولی هر دو را رها کرد و به ادبیات روی آورد و دکترای ادبیات گرفت. وی از شاعران موفق پس از انقلاب به شمار می‌آید. در ۱۳۳۸ متولد شد و در پاییز ۱۳۸۶ وفات یافت.
مشفردالدین سعدی شیرازی	هفتم	بوستان (به شعر) گلستان (نثر آمیخته به شعر) دیوان اشعار	آموزش‌های مقدماتی را در زادگاهش، شیراز، فرا گرفت، سپس برای ادامه تحصیل به بغداد رفت. از بغداد به قصد دانش‌اندوزی، به سرزمین‌های عربی سفر کرد و بعد از ۳۵ سال به شیراز بازگشت. مجموعه آثار او را «کلیات سعدی» می‌نامند.

کاردرکلاس

۱ - ابیات و عبارات زیر را به فارسی روان بازگردانید.

(الف) ای یاد تو مونس روانم / جز یاد تو نیست بر زبانم

(ب) دست گیر که دست آویز نداریم.

(پ) جهان جمله فروغ روی حق دان / حق اندر وی ز پیدایی است پنهان

(ت) الهی دلی ده که در کار تو جان بازیم.

(ث) گفت: جان پدر تو نیز اگر بخفتی، به که در پوستین خلق آفتی.

۲ - در جملات زیر قسمت‌های مشخص شده را معنی کنید.

(الف) روز و شب زائر حرم باشیم.

(ب) فارغ از سنگ بچه‌ها باشم.

(پ) کوتاه ز درت درازدستی

(ت) یاد دارم که در ایام طفولیت

(ث) هم تو به عنایت الهی آنجا قدمم رسان که خواهی

(ج) توفیق ده، تا در دین استوار شویم.

۳ - با توجه به متن به سؤالات زیر پاسخ دهید.

«شبی در خدمت پدر، رحمت الله علیه، نشسته بودم و همه شب دیده برهم نبسته و مصحف عزیز برکنار گرفته و

طایفه‌ای گرد ما خفته. پدر را گفتم: از اینان یکی سر بر نمی‌دارد که دوگانه‌ای بگذارد»

(الف) نویسنده با دیدن طایفه‌ای که خوابیده‌اند از چه چیزی ناراحت است؟

(ب) در کدام قسمت متن از پدر با احترام یاد شده است؟

(پ) منظور از «مصحف عزیز» چیست؟

(ت) منظور از «همه شب دیده بر هم نبسته» چیست؟

۴ - به سؤال زیر پاسخ دهید.

منظور شبنم از جمله «می‌خواهم آفتاب شوم» چیست؟

- ۵ - در ابیات زیر آرایه‌های ادبی را مشخص کنید. (۱/۵)
- الف) غنچه هم گفت گرچه دلتنگم / مثل لبخند باز خواهم شد
ب) دانه آرام بر زمین غلتید / رفت و انشای کوچکش را خواند
پ) شود کوه آهن چو دریای آب / اگر بشنود نام افراسیاب
- ۶ - در ابیات زیر تعداد جملات را مشخص کنید. (۱)
- الف) ای نام تو بهترین سرآغاز / بی نام تو نامه کی کنم باز
ب) ای خدا ای فضل تو حاجت روا / با تو یاد هیچکس نبود روا
- ۷ - درستی یا نادرستی موارد زیر را مشخص کنید. (۱)
- الف) بیت «کاش روزی به کام خود برسید بچه‌ها آرزوی من این است!» سه جمله دارد.
ب) در بیت «جهان جمله فروغ روی حق دان / حق اندر وی ز پیدایی است پنهان» تضاد وجود ندارد.
- ۸ - جاهای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید. (۱/۵)
- الف) در مصراع «نام تو کلید هر چه بستند» نهاد..... است.
ب) در مصراع «کاش روزی به کام خود برسید»..... شبه جمله است.
پ) نوع جمله «آرزوهایتان چه رنگین است!»..... است.
- ۹ - آثار ستون سمت راست را به نویسنده آن در ستون سمت چپ وصل کنید.
گلشن راز	○	نظامی گنجوی
آینه‌های ناگهان	○	شیخ محمود شبستری
اسکندرنامه	○	قیصر امین‌پور
- ۱۰ - جاهای خالی زیر را با کلمات مناسب پر کنید.
- الف) مجموعه شعر «تنفس صبح» سروده..... است.
ب) از میان تقلیدکنندگان از گلستان سعدی می‌توان از..... و..... نام برد.
- ۱۱ - درستی یا نادرستی موارد زیر را مشخص کنید.
- الف) کتاب «لیلی و مجنون» اثر نظامی گنجوی است.
ب) الهی‌نامه اثر خواجه عبدالله انصاری است.

سنجش

۱ - املاي کدام واژه با توجه به معنی نادرست است؟

- (الف) طایف: قوم (ب) مسحف: قرآن (ج) غفلت: بی خبری (د) ایام: روزها

۲ - مؤلف کدام اثر، نادرست است؟

- (الف) مخزن الاسرار: خواجه عبدالله انصاری (ب) هفت پیکر: نظامی (ج) گلستان: سعدی (د) آینه‌های ناگهان: قیصر امین پور

۳ - «در پوستین خلق افتادن» کنایه از چیست؟

- (الف) گرفتار شدن (ب) مردم آزاری (ج) درگیری و دعوا (د) غیبت کردن

۴ - املاي کدام گزینه غلط است؟

- (الف) فارغ (ب) غلتید (ج) قوغا (د) پیغمبر

۵ - در گروه کلمات زیر چند غلط وجود دارد؟

«طایفه - طفولیت - غفلت - قیصر - قنچه - افق - زنجره - دستاویز»

- (الف) یک غلط (ب) دو غلط (ج) سه غلط (د) چهار غلط

۶ - کدام يك از آثار زیر، مربوط به خواجه عبدالله انصاری است؟

- (الف) الهی نامه (ب) گلشن راز (ج) گلستان (د) خسرو و شیرین

۷ - در کدام گزینه غلط املايي وجود دارد؟

- (الف) ای هست کن اساس هستی (ب) جهان، جمله فروغ روی حق دان (ج) شبنم از روی برگ گل برخواست (د) هم تو به عنایت الهی

۸ - قالب شعر زنگ آفرینش کدام گزینه است؟

- (الف) مثنوی (ب) قطعه (ج) قصیده (د) چهارپاره

۹ - در کدام گزینه، آرایه تشخیص (جان بخشی) وجود ندارد؟

- (الف) صبح یک روز نوبهاری بود (ب) جوچه کوچک پرستو گفت (ج) زنگ تفریح را که زنجره زد (د) غنچه هم گفت: گرچه دلتنگم

۱۰ - کدام دو کلمه با یکدیگر، هم خانواده نیستند؟

- (الف) مونس، انیس (ب) توفیق، فارغ (ج) ظلمت، ظالم (د) معلم، عالم